

Za: Veće Interdisciplinarnih studija Univerziteta umetnosti u Beogradu

i

Senat Univerziteta umetnosti u Beogradu

Izveštaj Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije

Saše Kesića

TEORIJA PRIKAZIVANJA KVIR IDENTITETA U SAVREMENOJ ISTOČNOEVROPSKOJ UMETNOSTI I KULTURI

Komisija za procenu i odbranu doktorske disertacije Saše Kesića **TEORIJA PRIKAZIVANJA KVIR IDENTITETA U SAVREMENOJ ISTOČNOEVROPSKOJ UMETNOSTI I KULTURI** na sastanku održanom 28. aprila 2016.godine predložila je i tom prilikom usvojila izveštaj kojim se pozitivno ocenjuje doktorska disertacija Saše Kesića.

Izveštaj komisije sadrži: uvodno obrazloženje, biografske podatke o kandidatu, analizu disertacije, kritički uvid i ocenu rezultata doktorske disertacije, tezu i zaključak komisije.

Uvodno obrazloženje

Saša Kesić je student doktorskih studija na Studijskom programu za teoriju umetnosti i medija Interdisciplinarnih studija Univerziteta umetnosti u Beogradu. Kandidat je prijavio doktorsku disertaciju decembra 2013. godine. Tema doktorske disertacije **TEORIJA PRIKAZIVANJA KVIR IDENTITETA U SAVREMENOJ ISTOČNOEVROPSKOJ UMETNOSTI I KULTURI** odobrena je na sednici Senata Univerziteta umetnosti održanoj 20. februara 2014. godine. Za mentora je imenovana dr Marina Gržinić Mauhler redovni profesor – Akademija umetnosti u Beču te za

komentora dr. Miško Šuvaković, tada redovni profesor Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu, sada redovni profesor Fakulteta za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum. Doktorska disertacija je završena i predana aprila 2016. godine.

Članovi komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije postavljeni su odlukom Veća Interdisciplinarnih studija Univerziteta umetnosti u Beogradu 14. aprila 2016. godine: dr Jelena Todorović, redovni profesor – FLU; dr Marina Gržinić, redovni profesor – Akademija umetnosti u Beču (mentor); dr Miodrag Šuvaković, redovni profesor – FMK Singidunum (komentor); Tatjana Rosić, vanredni profesor – FMK Singidunum; dr Sanela Nikolić, docent – FMU.

Biografija kandidata:

Saša Kesić je rođen u Beogradu 1983. godine. Diplomirao je na Odseku za opštu muzičku pedagogiju Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu 2006. godine. Za diplomski rad *Osobine harmonskog jezika Roberta Šumana u Klavirskom ciklusu „Simfonijske etide op. 13“* dobio je najvišu ocenu. Doktorske studije Univerziteta umetnosti u Beogradu – studijski program za teoriju umetnosti i medija upisao je 2011. godine. Od 2012. godine član je umetničko-aktivističke grupe „3a3or“, sa kojom učestvuje u projektima „Zazorni kalendari“ 2013. i „Skinite lice sa vaših maski“ 2014. godine. Naredne, 2015, dobija stipendiju Austrijske vlade *Ernst Mach*, za devetomesečni studijski boravak na Akademiji likovnih umetnosti (*Akademie der bildenden Künste*) u Beču, u okviru kog je predstavio istraživanja vezana za odnos postsocijalizma i kvir politika u izlaganju *Post-socialistic queer politics* u klasi postkonceptualne umetnosti prof. dr Marine Gržinić, kao i na internacionalnom kolokvijumu *Positions: Philosophy, Research, Society* na *Alpen-Adria* univerzitetu u Klagenfurtu. U stalni radni odnos u Muzičkoj školi „Vatroslav Lisinski“ u Beogradu, u kojoj radi kao nastavnik solfeđa, stupio je 2005. godine. Osim neposrednog pedagoškog rada, takođe obavlja i poslove vezane za manifestacije od posebnog značaja za Grad Beograd, kao što su Republičko i Međunarodno takmičenje iz solfeđa i teorije muzike, od 2009. odnosno 2015. godine.

Kandidat je objavio sledeće naučne radove:

- (2015) “Queer Calendars: Art-Activist Project of the Contemporary Transition Art” (sa Biljanom Kosmoginom), u *AM Journal of Art and Media Studies* no. 8, Faculty of Media and Communications, Belgrade, ISSN 2217-9666, ISSN-online 2406-1654, (M53);
- (2015) „Antonio Gramši“, u Sanela Nikolić, Nikola Dedić, Rade Pantić (ur.), *Savremena marksistička teorija umetnosti*, Orion Art, Beograd, ISBN 978-86-6389-002-0 (M44);
- (2014) „Umetničke škole i moderna umetnost u Srbiji“ (sa Anom Sarvanović, Jovanom Vasić i Milošem Đorđevićem), u Miško Šuvaković (ur.), *Istorija umetnosti u Srbiji XX vek 3: Moderna i modernizmi 1878-1941*, Orion Art, Beograd, ISBN: 978-86-6389-005-3 (M44).

ANALIZA DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija Saše Kesića **TEORIJA PRIKAZIVANJA KVIIR IDENTITETA U SAVREMENOJ ISTOČNOEVROPSKOJ UMETNOSTI I KULTURI** komponovana je sa uvodom u četiri dela, te zaključkom. Disertacija sadrži dva apstrakta na srpskom i engleskom jeziku, spisak literature, 2 priloga i biografiju kandidata. Doktorska disertacija je napisana fontom Times New Roman 12 sa standardnim proredom 1,5 na 216 strana.

U **Uvodu** (str. 8-12) je razvijena opšta analiza pojma kvir, teorije pojma performativnosti teorije roda, i teorija bio i nekropolitike. Posebno mesto imaju opšta analiza prikazivanje rodnih i kvir identiteta na području savremene Istočne Evrope kao i teze o paradama ponosa u Srbiji.

Prvi deo disertacije nosi naslov “Savremene teorije identiteta” (str. 12-43). Strukturiran je u četiri poglavlja: Teorije subjekta i identiteta; Marginalizovani identiteti; Komparativni pregled teorija rodnih i kvir identiteta; i Politizacija kvir identiteta, gdje kandidat konceptualizira kvir identitete. Glavna teza tog dijela disertacije je da je „Svaki identitet je performativan“.

Drugi deo disertacije je naslovljen “Od biopolitike do nekropolitike i nazad: kvir oslobađanje - Aids- homonormativnost” (str. 43-68). Drugi deo disertacije čine tri poglavlja: Fukoova teorija biopolitike; Biopolitika, globalni kapitalizam i nekropolitika; i Kvir kultura i taktike prajda u globalnom kapitalizmu. Glavna teza je da je „Kvir oslobađanje u zemljama Prvog sveta stoji na pola puta između bio i nekropolitike, što se jasno iskazuje u homonormativnosti“.

Treći deo doktorske disertacije je naslovljen “Društva i kulture postsocijalizma” (str. 68-114). Ima tri poglavlja: Postsocijalizam u Istočnoj Evropi; Kvir identiteti, kultura i umetnost u Istočnoj Evropi; i Funkcije i efekti prajd manifestacije u postsocijalizmu.

Glavna hipoteza je da su „Kvir identiteti u zemljama Istočne Evrope afirmišu se u periodu poznog socijalizma (u Sloveniji i još nekim delovima bivše SFRJ), i postsocijalizma (u ostatku bivše Istočne Evrope)“.

Četvrti deo disertacije nosi naslov “Kvir politike” (str. 114-174) i sadrži četiri poglavlja: Kvir (politike) tela; Kvir politike privatne i javne društvene sfere („Kvir kalendari“ – umetničko-aktivistički projekat realizovan u maju 2013. godine); Politike izvođenja individualnog i kolektivnog kvir identiteta; i Kvir identitet i javnost: strategije i taktike prajda. „Glavna teza tog poglavlja je da je Revolucionarnost postsocijalističkog kvir identiteta najvidljivija je u usmenoj istoriji (individualnim traumatičnim sećanjima), i vizuelnim umetnostima“. To je ujedno i centralna hipoteza disertacije.

Zaključak (str. 174-178) je zaključna sintetička rasprava iznesenih problemskih tema.

Literaturu (str. 201-224) čine knjige i naučne studije na engleskom, srpskom i hrvatskom jeziku objavljene u štampanom obliku ili elektronski, vebografija, filmografija, performansi, video radovi i muzički spotovi. Literaturu čini 141 bibliografskih, 69 vebografskih, 9 filmografskih jedinica. Dodana je jedan performans, 2 video rada i jedan muzički spot.

Disertaciju dopunjavaju **dva pregledna priloga** (str. 178-201). Prvi prilog su fotografije projekta Kvir kalendar (str. 178-191), a drugi je glosar (str.191-201).

Biografija i bibliografija kandidata su na str. 225-226.

KRITIČKI UVID I OCENA REZULTATA

Opšti pogled na doktorsku disertaciju

Doktorska disertacija kandidata Saše Kesića **TEORIJA PRIKAZIVANJA KVIR IDENTITETA U SAVREMENOJ ISTOČNOEVROPSKOJ UMETNOSTI I KULTURI** je analitičko-sintetički interdisciplinarni naučni rad. Kandidat je elaborirao rodnu i kvir analizu postavljenu u polju feminističke teorije i prakse, da bi onda tokom poslednjih trideset godina ukazao na prijelaz ženskih, rodnih i kulturalnih studija u pravcu transfeminističkih teorija. U tom smislu je koncipirao studije tela, ponašanja, prikazivanja, sećanja, estetskog itd., da bi se posebno osvrnuo na prezentovanje rodnog identiteta i njegovog diskurzivno izvođenog odnosa sa drugim identitetima (rasnim, etničkim, klasnim, generacijskim, profesionalnim).

Kandidat je pokazao znanstvenu sposobnost analitičkog i sintetičkog komparativnog pristupa istorijskim i aktuelnim činjenicama o taktikama pomoću kojih globalni kapitalizam, u zemljama Prvog sveta, „prevodi“ kvir iz biopolitičke u nekropolitičku sferu, posredstvom *AIDS*-a, ali ga i „vraća nazad“ radi potreba svog tržišta te na kritičku analizu odnosa između kvira i evropskih društava u tranziciji (postsocijalističkih i postjugoslovenskih društava). U završnom razmatranju, aktikulirao je svoju centralnu tezu o vidljivosti kvir identiteta sa trenutnom političkom situacijom, pre svega u Srbiji, 2016. Godine.

Interdisciplinarni karakter izučavanja predmeta doktorske disertacije je zahtevao povezivanje rezultata kulturalne analize razvijene u kulturalnim studijama sa posebnim interesovanjima savremene estetike i teorije umetnosti unutar složene geopolitičke regijske situacije kakvu predstavlja savremena Istočna Evropa. To je kandidatu u disertaciji uspelo na najbolji mogući način.

Predmet i cilj doktorske disertacije

Predmeti doktorske disertacije Saše Kesića sa predloženim naslovom **TEORIJA PRIKAZIVANJA KVIR IDENTITETA U SAVREMENOJ ISTOČNOEVROPSKOJ UMETNOSTI I KULTURI** su

- a) kvir (*queer*), sa kojim autor disertacije označava sve one oblike seksualnog ponašanja i rodnog identifikovanja koji se ne mogu poistovetiti sa heteronormativnošću – tradicionalnim patrijarhalnim i buržoaskim modelom heteroseksualnosti i raspodelom rodnih uloga, ali i ne sa homonormativnošću – formiranjem globalne kvir zajednice u kojoj se kvir subjekti bave pitanjima koja ne preispituju dominantne heteronormativne forme, nego ih čak pozdravljaju (primer su institucije braka i vojske).

- b) teorija performativnosti, koja naglašava način na koji se stvara društveni svet i pojavljuju nove društvene mogućnosti. Polazeći od opšte teorije identiteta, zatim, specifičnije: teorije roda, kvir teorije i teorija bio i nekropolitike, u kontekstu nekoliko izabranih studija slučaja se autor disertacije bavi paradom ponosa (prajdom) kao događajem sa kojim problematizira prikazivanja traume u savremenoj kulturi.

- c) prikazivanje rodnih i kvir identiteta na području savremene Istočne Evrope.

Cilj doktorske disertacije je da A) ispita odabrane studije slučaja iz istočnoevropskih vizuelnih umetnosti i dokaže postojanje rodnih/kvir postupaka to je da su rodni i kvir postupci važan činilac njihove estetike i teorijske misli i B) da se kritički ispita veze i odnose između vizuelnih umetnosti i rodnih i kvir teorija umetnosti.

Polazne hipoteze doktorske disertacije

Polazna hipoteza doktorske disertacije Saše Kesića je zasnovana na četiri osnovne hipoteze:

- 1) Svaki identitet je performativan.
- 2) Kvir oslobađanje u zemljama Prvog sveta stoji na pola puta između bio i nekropolitike, što se jasno iskazuje u homonormativnosti.
- 3) Kvir identiteti u zemljama Istočne Evrope afirmišu se u periodu poznog socijalizma (u Sloveniji i još nekim delovima bivše SFRJ), i postsocijalizma (u ostatku bivše Istočne Evrope).
- 4) Revolucionarnost postsocijalističkog kvir identiteta najvidljivija je u usmenoj istoriji (individualnim traumatičnim sećanjima), i vizuelnim umetnostima.

Poslednja hipoteza predstavlja glavnu hipotezu istraživanja. Avtoru Puar, Mladenović, Papić, Mršević, Lorde, Halperin, Fuko, Šuvaković, Gržinić, Butler važni su za istraživanje odnosa između stvarnih događaja (prajdova) i umetničkih i medijskih reprezentacija kvir identiteta te taktika društvenih i kulturalnih integracija drugačijih rodničkih identiteta u dominantnu kulturu posredstvom usmene istorije i filma, aktivizma, performansa i video umetnosti.

Metode istraživanja

Metode koje su korišćene prilikom obrade predložene teme u disertaciji Saše Kesića uključuju:

- 1) rodnu analizu i iz nje izvedenu kvir analizu;
- 2) analizu vizuelnog reprezentovanja rodničkih i kvir identiteta; analiza vizuelnog prikazivanja deo je opštih studija vizuelnih umetnosti od slikarstva, skulpture, fotografije, filma i videa do performansa umetnosti i novih umetničkih i kulturalnih medija;
- 3) kulturalnu analizu individualnih i kolektivnih traumatičnih sećanja; kulturalna analiza zasnovana je na interdisciplinarnim istraživanjima prirode kulture sa svim njenim hibridnim potencijalnostima u organizovanju i zastupanju svakodnevnog života unutar jednog makro i mikro društva;
- 4) sintezu kulturalne analize umetničkih reprezentacija u kontekstu savremenih istočnoevropskih studija i političke pravne i ekonomske reperkusije.

Reč je o specifičnim metodama: kontekstualne, tekstualne, medijske i ideološke analize pojmova. Metodološki plan je postavljen i izveden na konzistentan i dosledan način.

Postignuti rezultati istraživanja

Ostvareni rezultati istraživanja, interpretacija i kritičkih rasprava doktorske disertacija Saše Kesića su mnogostruki:

- ostvario je jasan uvid u metode i kontekst funkcioniranja politika kvira
- razradio jasne teoretske razlike kritičkih, aktivističkih i subverzivnih platformi te procedura unutar svakog homogenog polja identifikacije
- ostvario je uvid u kontekst: postsocijalističkih i post-jugoslovenskih kultura i kvira
- konceptualizirao je odnose moći i života u odnosu do rodnih i kvir teorija i tako pokazao kako su upravljanja i kontrole povezana s kvirom u savremenom neoliberalnom i postsocijalističkom svetu
- interdisciplinarno je formulirao revolucionarnost kvira kao oružje u narušavanju hegemonskih društvenih mehanizama koje svaka moć pokušava neprestano da uspostavi i izvede
- pokazao na moć kulture i umetnosti v relaciji do kvira kao važnog mesta nove politike vizuelnog.

Kandidatu Saši Kesiću je uspelo odlično izvesti antagonizme i paradokse između, roda, identita i kvira te pokazati na politički potencial kvir umetnosti i kvir aktivizma (recimo parada ponosa) na kulturu i društveno u uslovima postsocijalističke i postjugoslavenske realnosti.

Korišćena literatura

Kandidat je predložio spisak 141 bibliografskih te 69 vebografskih, 9 filmografskih jedinica. Dodan je jedan performans, 2 video rada i jedan muzički spot.

Pažljivim izborom opšte i posebne literature, pokazal je da je proces prikupljanja i obrade literature uspešno obavio za potrebe pisanja doktorske disertacije. Izbor literature pokazuje da je pažljivo izabrana literatura iz:

- studija roda
- studija kvira
- studija identiteta
- studija postsocijalizma
- studija popularne kulture
- postkolonijalnih studija
- studija antropologije
- studija filma i videa
- studija vizuelne kulture
- opšte kritičke teorije umetnosti i kulture.

Literatura je izabrana na osmišljen i dosledan način kako po oblastima koje treba istražiti i tumačiti, tako i po pokrivenosti postavljenih problema i metoda. Među autorima se svakako izdvajaju vodeća imena ovih oblasti kao što su: Judith Butler, Mišel Fuko, Ašile Membe, Slavoj Žižek, Zorica Mršević, Odri Lord, Žak Lakan, i mnogi drugi.

ZAKLJUČAK KOMISIJE

Saša Kesić je doktorskom disertacijom **TEORIJA PRIKAZIVANJA KVIR IDENTITETA U SAVREMENOJ ISTOČNOEVROPSKOJ UMETNOSTI I KULTURI** ostvario autentičan interdisciplinarni naučno-teorijski rad kojim je potvrdio naučnu i profesionalnu kompetentnost u domenu interdisciplinarnih nauka o umetnostima i medijima. Odlično je uspeo putem teorije roda, kvir teorije i teorija bio i nekropolitike, u kontekstu nekoliko izabranih studija slučaja, baveći se analizom parade ponosa (prajdom) kao i prikazivanjem rodnog tela i kvir tela u savremenim vizuelnim umetnostima, i prikazivanjem rodnog i kvir tela u masovnim medijima, sprovesti kompetentnu interpretaciju pojmova i događaja.

Komisija ocenjuje da je doktorska disertacija Saše Kesića Teorija prikazivanja kvir identiteta u savremenoj istočnoevropskoj umetnosti i kulturi razrađen i problemsko-kritički orijentisan interdisciplinarni naučno-teorijski rad. Komisija sa zadovoljstvom predlaže Veću interdisciplinarnih studija i Senatu Univerziteta umetnosti u Beogradu da prihvati izveštaj, te da pokrene procedure za javnu odbranu doktorske disertacije Saše Kesića.

u Beogradu, 28. april 2016. godine

Članovi Komisije:

dr Jelena Todorović, redovni profesor – FLU

dr Marina Gržinić, redovni profesor – Akademija umetnosti u Beču (mentor)

dr Miodrag Šuvaković, redovni profesor – FMK Singidunum (komentor)

dr Tatjana Rosić, vanredni profesor – FMK Singidunum

dr Sanela Nikolić, docent – FMU